

ZUIVELFABRIEK

Voorafgaand aan een schets van de ontwikkeling van de Coöperatieve Zuivelfabriek, volgt hier eerst een korte beschrijving van de achtergronden die geleid hebben tot de totstandkoming ervan.

Het heeft relatief lang geduurd alvorens het boerenbestaan in oostelijk Nederland veel meer om het lijf had dan zwoegen en ploeteren om te overleven. Zelfs als men beschikte over een eigen boerderij, dan nog moest het hele gezin bijna dag en nacht meewerken, voor een produktie die niet verder reikte dan 'zelfvoorziening'. De 'eenvoudige' akkerbouw bleef veruit domineren en een gebrek aan mest en infrastructuur maakten dat een op de handel gerichte landbouw ondenkbaar was. Alleen de huisweverij leverde soms een kleine bijverdienste.

Rond het midden van de vorige eeuw zijn er een aantal factoren die maken dat de agrarische produktie ook in Twente een stijgende lijn te zien geeft. De verbouw van voedergewassen en een betere bemesting zijn van doorslaggevend belang geweest bij de overgang naar een groter aandeel voor de veehouderij (zuivel en vlees) en een toenemende marktgerichte produktie.

Langzamerhand breidde de veestapel zich zo sterk uit, dat er veelal veevoer bijgekocht moest worden. Dit betekende handel, onder andere voor de firma Stokkentreeft, die haar activiteiten uitbreidde met een veevoeder- en kunstmesthandel en de produktie van lijnkoeken.

1894 Op 8 maart 1894 verleende het Markelose College van B & W vergunning aan Hermannus en Jan Stokkentreeft (pand 2) om in hun bestaande pakhuis een zuivelfabriekje in te richten, waarvan de aandrijving zou geschieden door middel van een stoommachine van 8 pk. Het fabriekje werd inderdaad ingericht en daarmee was de zuivelindustrie in Markelo geboren.

De boeren leverden er hun melk af, lieten hun graan vermalen tot roggemeel en namen veevoederartikelen, een beetje kunstmest en wat levensmiddelen mee terug naar hun boerderijen. Vaak geschiedde de afrekening met gesloten beurzen. Het kwam ook nogal eens voor dat de firma Stokkentreeft als geldschietter moest optreden, omdat de waarde van de meegenomen artikelen hoger was dan die van de afgeleverde melk of boter. Werd de schuld te hoog dan verzocht Stokkentreeft de boer mee te gaan naar de notaris om een hypotheek te laten beschrijven. Hoewel bekend is dat Stokkentreeft geen misbruik maakte van zijn macht, voelden de boeren toch in steeds sterkere mate hun afhankelijkheid.

1906 Toen Stokkentreeft in 1906 namens een groep boeren werd benaderd om zijn zuivelfabriek en veevoederhandel over te doen aan een op te richten Coöperatie, bleek hij, na eerdere mislukte pogingen in 1901, dit keer wel genegen daaraan mee te werken.

Oprichting coöperatie

Met name dokter Wanrooy, notaris Teesselink en G.H. Heilersig worden genoemd als degenen, die bij de boeren de gedachte aan een Coöperatie wakker riepen. Op 13 december 1906 werd de akte van oprichting van de Coöperatieve Landbouwvereniging gepasseerd. Deze Coöperatie werd in eerste instantie een gecombineerde zuivelfabriek, aankoopvereniging en maalderij.

De oprichtingsakte werd ondertekend door de volgende boeren: Gerrit Hendrik Heilersig (Leegten), Jan Willem Ooms (Loos), Wolter Jan Leunk (Oabrahams), Hendrik Boode (Eungs), Harm Berendsen Gjzn (Breukink), Jan Hendrik Bussink (Dijkerhoek), Gerrit Jan Zwiars (de Boa), Egbert Lonink (Luevink), Gerrit Hendrik ter Welle (Borkeld), Gerrit Jan Pongers (Groenland), Gerrit Jan Kottelenberg (Effink), Willem Berendsen (de Renger), Jan Hendrik Lubbers (Lubbers), Gerrit Willem Hargeerds (Stokkum), Jan Willem Meengs (de Weerd), Jan Hendrik Oonk (Stokkum), Jan Harm Snitseler (de Brikke), Jan Hendrik Schottink (Mark.broek), Christiaan Bisperink (Schoolte), Mannes Zeendam (Daalkman), Harm Berendsen Jhzn (Wissink), Hendrik Zendman (Herike), Jan Willem Elkink (Herike), Frederik Klein Nagelvoort (Herike), Hendrik Jan Kloots (Beusbergen), Jan Meengs (Beusbergen), Derk Jan Smale (Elsen), Hendrikus Eertink (Elsen),

Het eerste bestuur, bestaande uit de heren Gerrit Hendrik Heilersig (Leegten), Harm Berendsen (Breukink), Harm Berendsen (Wissink-Herike), Gerrit Jan Zwiars (de Boa), Jan Willem Meengs (de Weerd), Jan Hendrik Schottink en Derk Jan Smale, ging zoals gezegd met de firma Stokkentreeft

praten en het resultaat was, dat de Coöperatie de stoomzuivelfabriek, graanmalerij en pakhuis met machines ging huren.

Op 4 februari 1907 begon het bedrijf voor rekening van de Coöperatie te draaien en al op 11 oktober 1907 werd besloten tot koop over te gaan. De totale aankoopprijs bedroeg fl. 16 500, opgebouwd uit: erf en gebouwen fl. 8500, directeurswoning fl. 3000 gulden, zuivelmachines fl. 2500 en malerijmachines fl. 2500.

De firma Stokkentreeft verstreekte voor het totaalbedrag een hypotheek aan de Coöperatie, tegen een rente van 4% en af te lossen met jaarlijkse bedragen van fl. 300.

De leden stelden zich gezamenlijk borg voor deze hypotheek voor een bedrag van vijf gulden per koe. Leden die eventueel zouden bedanken als lid van de Coöperatie, bleven als borg staan.

Op 8 januari 1907, bij de eerste inschrijving in het ledenregister, werden 221 namen genoteerd. Tegen het eind van 1908 waren er dat al 316 leden met 1250 koeien. Vijfentwintig jaar later was het aantal leden gegroeid tot 571.

Concurrentie

De eerste jaren waren niet gemakkelijk. Het begrip Coöperatie was nieuw en bovendien had men een concurrent naast de deur, te weten de al in 1902 opgerichte Coöperatieve Landbouwvereniging 'Weddehoen' uit Goor, die nogal wat Markeloërs in haar ledenbestand telde. Met het oog hierop had Weddehoen al rond 1903 in Markelo, op de hoek Stationsweg / Koenderinkweg, een ontroomstation gevestigd.

De boeren brachten daar hun melk, die dan ter plekke werd gecentrifugeerd. De ondermelk werd als veevoer mee teruggenomen naar de boerderij, terwijl de room in de zuivelfabriek te Goor tot boter werd verwerkt. Velen maakten gebruik van de mogelijkheid om, als ze naar Goor moesten, mee te rijden op de roomwagen die deze rit dagelijks maakte.

Weddehoen zorgde naast de afname van melk ook voor een voordelige levering van vee-voeders aan haar klanten. Daartoe had men een overeenkomst gesloten met molenaar Buursink die ging malen voor de Markelose leden van de Goorse Coöperatie. De Markelose Coöperatie won, ondanks haar wat trage start, de strijd. Toen de Markelose leden van 'Weddehoen' eind 1908 overliepen naar de Markelose Coöperatie en de overeenkomst tussen Buursink en Weddehoen werd opgezegd, werd ook het ontroomstation opgeheven. Dit ging met een aanzienlijk verlies gepaard, waarvoor de leden aansprakelijk waren. Om de 'Weddehoenleden' die overliepen tegemoet te komen, werd een overeenkomst gesloten die recht gaf op een vergoeding van de Markelose Coöperatie, ter grootte van hun bijdrage in het verlies van Weddehoen.

In de eerste algemene ledenvergadering van 8 januari 1907 werden ook de eerste personeelsleden officieel benoemd:

F. Sieperda te Lonneker - directeur, H. Altena - machinist, H.J. Lonink - melkweger/controleur, J.H. Ziggers - melkafgever, J. van Dam - molenaar.

De melk werd aangevoerd door de zogenaamde melkboeren die de melk in hun buurt bij de verschillende boeren inzamelden en vervolgens naar het dorp brachten. Er waren in de beginperiode vijftien van dergelijke 'melkritten'. Gemiddeld verdienden die melkrijders toen voor een halve dag rijden f. 1,05.

In die beginperiode waren er nogal wat boeren die moeite hadden met het onderscheid tussen melk en water, of creatief koemelk 'verrijkten' met die van de geit, ter verhoging van het vetgehalte.

Eerste investeringen

Al vanaf de oprichting werd er flink geïnvesteerd in verbeteringen en uitbreidingen. Direct na de start in 1907 werd het pand van Stokkentreeft dat stond op de plek van de huidige kantine en waar tot dat moment onder andere drank werd verkocht, ingericht tot directeurswoning.

In 1909 werd deze directeurswoning verbouwd en de eerste karnkneder aangeschaft. In 1910 werden een nieuw ketelhuis, een machinekamer en een hoge schoorsteen gebouwd en een jaar later een nieuwe kunstmest- en steenkolenloods. Hiertoe werd een stuk grond - waar vroeger de boerderij Brinkert (pand 90) had gestaan - gekocht van Stokkentreeft.

Moeilijke periode

In 1914, bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog brak een moeilijke periode aan voor de nog jonge Coöperatie. Dat de nood hoog was blijkt uit de tekst van onderstaande circulaire die de leden werd toegezonden:

'Aan de leden.

*In de gisteren gehouden vergadering van bestuur en commissarissen is met algemene stemmen besloten om de laatste melkafrekening niet uit te betalen. Zoals u allen bekend is, is door het uitbreken van de oorlog alle vervoer en geldverkeer gestaakt. Zoo is het met onze laatste boterafrekeningen. Wanneer die uitbetaald zullen worden is niet met zekerheid te zeggen. Evenmin is op het ogenblik krediet te krijgen. We hebben nog wel wat kasgeld, doch lang niet voldoende om de uitbetaling van het melkgeld te doen. Bovendien hebben we andere verplichtingen als koopman en zijn verplicht deze na te komen. Doen we zulks niet dan kunnen hieruit voor de vereniging slechte gevolgen voortkomen. Verder is besloten de melk nog wel te ontvangen. De leden zijn evenwel vrij in het al dan niet leveren en wel om de volgende redenen. De boter welke uit de melk gemaakt zal worden, wordt in een koelinrichting geplaatst, waaruit ze niet eerder wordt genomen, voor de handel weer normaal is. Geld wordt er dus niet direct voor ontvangen, we moeten dus de gebeurtenissen voorlopig maar afwachten. Ten laatste nog is het bestuur gemachtigd aan de leden die in dringend behoeftige omstandigheden komen, op hun verzoek voor voederartikelen en kunstmeststoffen krediet te verlenen, het bedrag der laatste melkafrekening echter niet te boven gaand. De omstandigheden noodzaken ons bovenstaande maatregelen te nemen en we hopen dat spoedig een verbetering in mag treden.
Markelo, 8 augustus 1914.'*

Overheidsmaatregelen

Verskillende overheidsmaatregelen beperkten tijdens de Eerste Wereldoorlog de mogelijkheden voor een normale bedrijfsvoering:

-Vanaf november 1914 werd de uitvoer van boter belemmerd. Er mocht nog slechts 70 % van de productie worden geëxporteerd, de rest moest ter beschikking worden gesteld voor de binnenlandse consumptie.

-Vanaf december 1916 werd de Coöperatie verplicht om wekelijks, tegen een vastgestelde prijs, 3000 liter melk te leveren aan de grote steden.

-Vanaf december 1918 moest er wekelijks 6000 liter ondermelk worden geleverd voor consumptie-doeleinden in Rotterdam.

In deze periode stagneerden zowel melkaanvoer als boterafzet, daar stond echter wel een flinke prijsstijging tegenover, dus voor de boeren weinig reden tot klagen.

Vanaf het einde van de oorlog in 1918 trad er weer een enorme groei in de volumes op, de prijzen daarentegen gingen in neerwaartse richting.

Met name in de crisistijd (jaren dertig) kelderden de prijzen tot een dieptepunt. Zelfs tot beneden het nivo van het oprichtingsjaar 1907.

Scheiding

Al in de jaren twintig - de ledenvergadering van 7 januari 1921 - werd besloten over te gaan tot een scheiding van de zuivelfabriek en de aankoopvereniging. Gebleken was dat de beschikbare ruimte ontoereikend was om zowel de zuivelfabriek als de landbouwvereniging te herbergen. De melkaanvoer steeg enorm en de aankoopactiviteiten vertoonden een 'verheugende groei'. De omzet verviervoudigde in de loop van de eerste dertien jaar na de oprichting.

Het toenmalige bestuur van de oude gecombineerde Coöperatie stelde op deze vergadering haar mandaat ter beschikking, doch werd terstond door beide nieuwe Coöperaties herbenoemd. De Landbouwcoöperatie diende te vertrekken en een nieuw onderkomen te zoeken (zie pand 188).

Na de scheiding werden door de zuivelfabriek forse investeringen gepleegd om tot een verbeterd melkverwerkingsproces te komen. De fabriek werd verbouwd voor een bedrag van bijna 26 000 gulden en er werd voor ruim 6 000 gulden, na aanhoudende klachten vanuit de buurt en met subsidie van gemeente en waterschap, een verbeterde riolering aangelegd.

Later werd ook de melkontvangst aanzienlijk verbeterd en in 1937 qua verwerkings-capaciteit nog eens verdubbeld.

Opnieuw overheidsingrijpen

Tijdens de Tweede Wereldoorlog herhaalde zich de ontwikkeling van de Eerste Wereldoorlog, maar dan in versterkte mate.

De volumes daalden sterk, maar de prijzen ontwikkelden zich, na een indrukwekkende daling, direct na 10 mei 1940, in stijgende lijn. De regering trachtte met allerlei maatregelen een voor de consument betaalbaar voedsel-pakket in stand te houden en anderzijds de boeren een redelijk inkomen te verschaffen.

Onder die maatregelen waren bijvoorbeeld de boterdistributie en de egalisatiefondsen. Ook kregen de boeren niet langer gratis ondermelk en karnemelk retour van de fabriek, maar moesten er voor betalen. Vier jaar na de oorlog, in 1949 werden al deze regeringsmaatregelen afgeschaft. Dit draaide uit op een groot fiasco; men moest namelijk constateren dat de zuivelindustrie niet meer op eigen benen kon staan. Dus was de regering genoodzaakt weer in actie te komen. Dat werd onder andere gedaan door grote hoeveelheden boter uit de markt te nemen.

Kaasproductie

De hiervoor beschreven na-oorlogse ontwikkelingen maakte dat men naarstig ging omzien naar alternatieve toepassingen van de aangevoerde melk. Temeer omdat de ondermelk, bijproduct van de boterproductie, voor de boeren niet meer aantrekkelijk was als veevoer. Men was namelijk, tot grote vreugde van buurman Landbouwvereniging, massaal overgestapt op het voeren van mengvoeders in plaats van ondermelk.

De leden van de zuivelfabriek Markelo kozen uiteindelijk voor de productie van kaas. Andere alternatieven werden afgewezen, zoals de productie van melkpoeder of aansluiting bij de melkproductiefabriek 'Gelderland-Overijssel', waar de voorkeur van het bestuur naar uitging. Resultaat van dit alles was de bouw van een kaasfabriek achter de bestaande melkfabriek, welke op 7 mei 1951 de eerste melk verwerkte.

Grondaankopen

Dat de zuivelfabriek de ruimte had om een dergelijke uitbreiding van haar bedrijf te realiseren, was te danken aan een jarenlang gevoerd aankoopbeleid van grond rondom de oude fabriek.

Dat begon al in 1909 met de aankoop van een klein stukje grond gekocht van Dijkjans op de, nu verdwenen, boerderij Roelfs. Daarna gevolgd door onderstaande aankopen:

1911: de tuin van de firma Stokkentreeft ('t Brinkert).

1917: een stuk grond gelegen voor de oude school.

1922: een stuk tuin van de Kosterij.

1937: de grond in gebruik bij en in eigendom van Cohen.

1939: bij de openbare veiling van het Oabrahams werd de grond tegenover het café en langs boerderij Eungs aangekocht. De helft van deze grond werd verhuurd aan Eungs onder voorwaarde dat de melkrijders over zijn grond mochten rijden. De andere helft werd verhuurd aan de nieuwe eigenaar van 't Oabrahams (B.J. Smit), die er een terras inrichtte.

1950: het pand van wijlen Cohen, aangekocht van de advocaat Godschalk die de bezittingen van omgekomen joodse families beheerde.

Concentraties / Reorganisaties

De steeds maar aanzwellende melkstroom begon moeilijkheden op te leveren aan de afzetkant. Dit was op zich geen nieuw verschijnsel, maar wel steeds nijpender en één van de redenen te gaan omzien naar samenwerkingsverbanden.

In 1948 werd, samen met zuivelfabrieken in buurgemeenten, de Holtense zuivelfabriek Wansink gekocht. In 1961 werd in een extra ledenvergadering de wenselijkheid besproken om de fabrieken van Laren, Holten en Markelo te combineren tot een nieuwe verwerkingsfabriek in Markelo.

De leden van Holten en Laren waren - onder voorwaarden - reeds akkoord met het voorstel, terwijl er ook al een aanbesteding van de nieuwe fabriek was voorbereid. Maar de Markelose leden wilden één en ander nog een jaar aanzien en stemden uiteindelijk met overgrote meerderheid tegen.

Wel werd besloten achter de oude zuivelfabriek en tegen de bestaande kaasfabriek aan een geheel nieuwe zuivelfabriek te bouwen. Ondanks vertragingen bij de bouw, vond op 19 mei 1964 de officiële opening plaats, tegelijk met de opening van de nieuwe silo van de landbouwvereniging. Met gepaste trots meldt het jaarverslag over 1964: 'Hiermee had men bereikt dat arbeidsrendement en productiviteit aanzienlijk verbeterden en dat men kon voldoen aan alle eisen ten aanzien van werkomstandigheden en milieu'.

1967 is het laatste jaar waarin Nederland nog een eigen zuivelbeleid kende. De EEG stond voor de deur en er hingen voor de zuivelindustrie forse structuurwijzigingen in de lucht. Alles wees in de richting van grotere bedrijven en een toenemende bundeling van krachten.

In Oost Nederland streefde men naar een grote organisatie die de melkverwerking en de afzet van de producten voor Overijssel en Gelderland onder haar beheer zou krijgen. Dus een verdergaande variant van het in 1949 door de leden afgestemde plan.

Kristallisatiepunt van dit plan was de Coberco, waarin al waren ondergebracht: de Comega (centraal afzetorgaan), condensfabriek Gelderland-Overijssel te Deventer en de Berkelstroom te Lochem met haar melkpoederbereiding. Plaatselijke bedrijven, zoals die in Markelo kregen de gelegenheid zich hierbij aan te sluiten.

Vrijwel direct na het opheffen van het landelijk zuivelbeleid stortte, op Goede Vrijdag 1968, de zuivelmarkt in. In één week daalde de melkprijs met zes cent per liter. Overheidsmaatregelen en steun waren dus onontbeerlijk.

Deze moeilijkheden op de zuivelmarkt, de zich snel ontwikkelende techniek en de grote loon- en kostenstijgingen deed bij velen het inzicht groeien dat ingrijpende aanpassingen nodig waren. De ledenvergadering besloot dan ook om per 4 januari 1970 de exploitatie van de fabriek over te dragen aan de Coberco. Door een rationeler gebruik van de bestaande productie-apparatuur, een herstructurering van de bedrijven, het stichten van grotere productie-eenheden en een reorganisatie van het afzetapparaat hoopte men tot een rendabele organisatie te komen die de boeren een acceptabele melkprijs zou kunnen bieden.

Met dit besluit werd een periode van 63 jaar zelfstandigheid afgesloten. Meerdere leden hebben dit als een pijnlijke operatie gevoeld. Het door de jaren heen gezamenlijk opgebouwde bedrijf werd ingebracht in een groter geheel en een wat 'kale melkveehoudersvereniging' bleef over. 'Wie beent oonze febriek kwiet en hebt niks maer te vertell'n!!'.

In 1971 besloot Coberco dat 'Markelo' moest stoppen met de productie van Goudse en vierkante kaas en moest overschakelen op de bulkproductie van broodkaas.

Er werd een investeringsplan opgesteld voor een reorganisatie van het bedrijf, zodanig dat de verwerkingscapaciteit werd opgevoerd van twintig naar veertig miljoen liter melk.

In 1973 werd de verwerkingscapaciteit uitgebreid tot vijftig miljoen en in 1975 tot zestig miljoen liter per jaar. Bij de sluiting van de Goorse melkfabriek Weddehoen in 1974, kreeg Markelo ineens een extra aanvoer van acht miljoen liter per jaar te verwerken.

In 1973 werd op de plek van de oude melkfabriek een nieuw kantoor gesticht, terwijl in 1984 op de plek van de vroegere directeurswoning de huidige cantine werd gebouwd.

In 1992 vond er een ingrijpende verbouwing van de zuivelfabriek plaats. Het productieproces werd omgebouwd voor de vervaardiging van kaasspecialiteiten. Bovendien werd dit aan de laatste technische ontwikkelingen en milieueisen aangepast. Er ontstond een moderne fabriek echter met een in totaal lager productievolume.

Ook bundeling van krachten onder de Coberco-paraplu heeft niet kunnen voorkomen dat er nog steeds sprake is van een moeizame periode. De harde strijd om de marktaandelen, de afstemming van productiecapaciteiten en een continue proces van optimalisering, maken dat het bedrijf in een voortdurende staat van herstructurering verkeert. Doch uiteindelijk blijkt men steeds weer met de aan de boeren te betalen melkprijzen, in vergelijking met de andere zuivelbedrijven, in de onderste regionen te verkeren. In 1997 besloot Coberco om samen te gaan werken met een andere zuivelgigant 'Friesland Dairy Foods'. Samen vormen ze nu de zuivelreus 'Friesland Coberco Dairy Foods' die verwacht de 'kaasproblemen' de baas te worden en daardoor de boeren een betere prijs voor de melk te kunnen betalen.

Nog geen jaar na deze fusie (juni 1998) werd bekend dat het overwinnen van de 'kaasproblemen' slechts te bereiken valt door sluiting van enkele kaasfabrieken waaronder die in Markelo (in het jaar 2000).

Kernactiviteiten

De kernactiviteit van de zuivelfabriek bestond en bestaat nog steeds uit het verwerken van de aangeleverde boerenmelk tot consumptie-artikelen.

In de eerste periode van haar bestaan werd de bulk van de aangevoerde melk verwerkt tot boter. De melkaanvoer groeide gestaag van twee miljoen liter in het eerste jaar tot 32 miljoen liter in het laatste jaar van bestaan van de zuivelfabriek Markelo (1975). Alleen tijdens de beide Wereldoorlogen vertoonde de groei vanzelfsprekend enige stagnatie.

De boterproductie bedroeg in het eerste jaar (1907) 76 000 kg. en groeide tot 382 000 kg in het topjaar 1951. Daarna daalde het geleidelijk tot 164 000 kg in 1963, toen de boterproductie werd gestaakt. Vanaf 1951 werd een groot gedeelte van de aangeleverde melk 'verkaasd'. In het eerste jaar werd er bijna drie miljoen liter 'verkaasd'. Dit steeg tot ruim 22 miljoen liter in 1969, toen de productie onder verantwoordelijkheid van Coberco werd voortgezet.

Nevenactiviteiten

Naast deze kernactiviteiten heeft de zuivelfabriek veel tijd, aandacht en geld besteed aan serviceverlening aan de boeren, met de bedoeling om de kwaliteit van vee en melk op een hoog niveau te krijgen en te houden.

Dit streven naar kwaliteitsverbetering was trouwens al ver voor de stichting van de zuivelcoöperatie begonnen. Al in 1823 nam de toenmalige gemeenteraad een verordening aan, waarbij het verboden werd om stieren los te laten rondlopen:

Stierenkeuring

'De boete op loslopende stieren bedraagt zes gulden. Niemand mag een of meer stieren tot het dekken van koeien hebben of houden tenzij dezelve door een commissie van drie leden uit het bestuur dezer gemeente zullen zijn goedgekeurd, boete drie gulden. Niemand zal zijne koe of koeien mogen laten bespringen door een niet goedgekeurde stier, boete drie gulden. Alle stieren worden gekeurd en krijgen op de linker hoorn een M, indien goedgekeurd en een A, indien afgekeurd. De drie beste stieren krijgen jaarlijks een premie van zes, vier en twee gulden.'

De boeren zagen het nut van een dergelijke verordening toen waarschijnlijk nog niet in, want ze werd blijkens documenten in het gemeentelijk archief massaal ontdoken.

Dergelijke veeverbeteringsmaatregelen werden later overgenomen door de zuivelfabriek en verder uitgebreid. In 1924 werd een voorzichtig begin gemaakt met het zogenaamde monsters nemen van de melk en die te laten controleren op de fabriek, zodat men inzicht kreeg in de kwaliteit van de melk per koe.

In 1925 werd overgegaan tot de aanschaf van enkele fokstieren, die op verschillende plaatsen ter dekking stonden. De exploitatieverliezen kwamen voor rekening van de zuivelfabriek.

Later werd dit aankopen van stieren overgelaten aan particulieren en dekstations in de buurtschappen, die echter wel konden rekenen op subsidies van de zuivelfabriek, bij bewezen kwaliteit van de stieren. In 1949 werd meegewerkt aan de stichting van de KI te Almelo en in 1952 werd, samen met Bathmen en Holten, een eigen KI-station gesticht in laatstgenoemde plaats.

Andere belangrijke punten van aandacht waren de bestrijding van veeziektes als tbc, mond-en klauwzeer en abortus bang en voorlichting en begeleiding op het gebied van de hygiëne bij het melken. Al deze inspanningen hebben bijgedragen aan een kwalitatieve verbetering van de zuivelproducten en het vee. Van dat laatste kan men jaarlijks een indruk krijgen op de fokveedag.

Directeuren:

F. Sieperda	1907 - 1910
B. Boeve	1910 - 1921
H. Neef	1921 - 1949
G. Wiersma	1949 - 1976

Voorzitters:

G.H. Heilersig	1907 - 1909
J. Rohaan	1909 - 1918
J.W. Ooms(Loos)	1918 - 1925
J. Rohaan	1925 - 1933
G.J. Klumpers	1934 - 1945
D. Gr. Roessink	1946 - 1968
H. Kottelenberg	1969 - 1976

